

သွားဘက်ဆိုင်ရာဆရာဝန်များနှင့် တွေ့ဆုံပွဲအခမ်းအနားတွင်

ပြည်ထောင်စုဝန်ကြီး ဒေါက်တာမြင့်ထွေး ပြောကြားခဲ့သည့်မိန့်ခွန်းကောက်နုတ်ချက်

ရုံးအမှတ်(၄)၊ နေပြည်တော်

၂၀၁၈ ခုနှစ်၊ ဇွန်လ (၆)ရက်

- ပထမအကြိမ် ၂၀၁၆ ခုနှစ်၊ ဇူလိုင်လ (၈) ရက်မှာ ပြောကြားခဲ့တဲ့အချက်တွေ တော်တော်များများကို ကျွန်တော်တို့လုပ်ဆောင်ပြီး ဖြစ်ပါတယ်။ ဒီနေ့အစည်းအဝေးမှာတော့ ဆရာတို့ လက်ရှိလိုအပ်နေတာတွေကို ပွင့်ပွင့်လင်းလင်း ပြောကြားစေလိုပါတယ်။ ဒါမှသာ ကျွန်တော်တို့က priority လုပ်ပြီးလုပ်ပေးနိုင်မှာ ဖြစ်ပါတယ်။ Dental domain ကြီးဟာ အရေးကြီးတဲ့ domain ကြီး တစ်ခုဖြစ်ပါတယ်။ Dental domain is also not second class citizen to medical domain ဆိုတာကိုလည်း သိစေချင်ပါတယ်။
- Dental ကစပြီးတော့ heart disease တွေဖြစ်မယ်၊ endocarditic ဖြစ်မယ်၊ pregnancy ဆိုရင်လည်း low birth weight တို့ still birth အစ အများကြီးဖြစ်နိုင်တာကို လူတွေသိဖို့လိုပါတယ်။ ဒါမှသာ လူတွေဟာ သွားကျန်းမာရေး ဘယ်လောက်အရေးကြီးလဲဆိုတာ သိမှာဖြစ်တယ်။ သွားဘက်ဆိုင်ရာဆေးပညာဟာ အများကြီးအရေးပါပါတယ်။ အဲဒါလေးတွေ သိဖို့အတွက်ကို ဒီအစည်းအဝေးကိုခေါ်ရတာပါ။
- Dental domain ကြီးတစ်ခုလုံး progress ရှိဖို့၊ improve ဖြစ်ဖို့ဆိုရင် 3 major tripod ရှိပြီး first tripod ကတော့ University of Dental Medicine ပါ။ အဲဒီအတွက်တော့ Dental University ကို သွားပြီး အစည်းအဝေးသီးသန့်လုပ်ပါမယ်။ ဒီကနေပြီးတော့ quality dental surgeon တွေ ထွက်မယ်၊ post graduate တွေထွက်မယ်၊ ဒါကသပ်သပ်တစ်ပိုင်းပါ။ ဒုတိယတစ်ပိုင်းကတော့ ဘာလဲဆိုတော့ ဒီမှာထွက်ပြီးအောင်လာတဲ့ dental clinicians တွေက ဆေးရုံတွေမှာလုပ်တဲ့ သူတွေက တစ်ပိုင်း၊ သူတို့အတွက်က တစ်ပိုင်းလုပ်ပါမယ်၊ တတိယအပိုင်းက which is much more important ပိုအရေးကြီးတာကတော့ dental public health ပဲဖြစ်ပါတယ်။ ဒီအပိုင်းကို ကျွန်တော် တော်တော်လေးလုပ်စေချင်ပါတယ်။
- Dental ဆရာဝန်တွေ နိုင်ငံခြားကိုသွားတာ နည်းတော့နည်းသေးတယ်၊ ဒါပေမယ့် ကျေနပ်ပါတယ်။ နည်းတော့နည်းတယ်ဆိုတာက ကျွန်တော်ဆေးဘက် မှာအားလုံးပေါ့လေ ဆရာဝန်ရော၊ သူနာပြုရော၊ HA ကအစ အကုန်လုံး ဝန်ထမ်းတွေကို ကျွန်တော်တို့ 2016 1st April ကနေစပြီး

တော့ အခုအချိန်ထိ အစည်းအဝေးတွေ သွားတက်တာဆိုရင် (၃,၀၀၀)ကျော်သွားပြီဖြစ်ပြီး အဲဒီမှာ (၆)လအောက် သင်တန်းတွေကလည်း တော်တော်များသလို (၆)လအထက် သင်တန်းတွေကလည်း တော်တော်များပါတယ်။ PhD တွေ တော်တော်များများရှိပါတယ်။ Dental မှာ ပြန်ကြည့်လိုက်တဲ့အခါမှာ ဒီ 1st April ကနေပြီးတော့ အခုအချိန်ထိ နိုင်ငံခြားကို training (၄၇)ဦး သွားပြီးပါပြီ၊ meeting နဲ့ workshop က (၁၅၅)ဦးဖြစ်လို့ သိပ်တော့မနည်းပါဘူး။ Proportion of appointed dental surgeons in the ministry နဲ့ proportion ပြန်ရှာရင်တော့ သိပ်မနည်းပါ။

- ဒါပေမယ့် ဒါထက်ပိုပြီးလွှတ်ချင်တဲ့အတွက် အမြဲတမ်းအတွင်းဝန်နဲ့ ကျွန်တော်တို့ အကုန်လုပ်နေပါတယ်။ သွားတဲ့နိုင်ငံတွေကိုကြည့်တဲ့အခါမှာ ထိုင်း၊ ဂျပန်၊ ကိုရီးယား၊ တရုတ်၊ စင်ကာပူ၊ ဖိလစ်ပိုင်၊ ပြင်သစ်၊ အင်္ဂလန်တွေ ပါပါတယ်။ ကျွန်တော်တို့ ပိုသွားဖို့လုပ်ရင် ကျွန်တော်က MoU တွေပိုထိုးဖို့လိုပါတယ်။ တခြား university တွေနဲ့ MoU ထိုးဖို့ ဒီခေတ်မှာလုံးဝ 100% support ပေးပါတယ်။ ဒီလို MoU ထိုးပြီးတော့ institution တွေနဲ့ affiliate လုပ်ထားမှ သူတို့ဆီက လူတွေလာမယ်၊ ကျွန်တော်တို့ဆီက လူတွေသွားမယ်၊ အဲဒီလိုလုပ်မှဖြစ်ပါမယ်။ ဒီအတိုင်းဆိုရင် ကျွန်တော်တို့က နောက်ကျကျန်ရစ်ခဲ့မှာဖြစ်ပါတယ်။
- Dental မှာနိုင်ငံခြား postgraduate ကို တက်ချင်ရင် ကိုယ့်ဘာသာ online ကနေ ဖြေလို့ရပါတယ်။ မဖြေခင်တော့ ဝန်ကြီးဌာနရဲ့ approval တော့ ယူဖို့လိုပါတယ်။ ကျွန်တော်/ကျွန်မအနေနဲ့ online ကနေဒီ course ကို ယိုးဒယားမှာပဲဖြစ်ဖြစ် ထည့်လျှောက်ချင်တယ်၊ အဲဒါလျှောက်လို့ရပါတယ်။ ကောင်းတာကတော့ သူတို့ funding ပေးမှဖြစ်မှာပေါ့လေ။ များသောအားဖြင့် funding တွေပေးကြပြီး အဲဒါတွေကို လုံးဝခွင့်ပြုထားပါတယ်။ ဆေးဘက်မှာလည်း အကုန်ခွင့်ပြုပါတယ်။ ဒါပေမယ့် မလျှောက်ခင်တော့ short memo လေးတင်လိုက်ပါ။ လျှောက်လို့ရသမျှ အကုန်သွားရပါမယ်၊ ကျွန်တော်တို့ခေတ်ကဆိုရင် နိုင်ငံခြားသွားတာ တော်တော်ရှားပါတယ်။ ဒီခေတ်မှာ အကုန်လွှတ်ပါတယ်။ မလွှတ်ရင် ကျွန်တော်တို့နောက်ကျကျန်ရစ်ခဲ့မှာဖြစ်တဲ့အတွက် အကုန်လွှတ်တာဖြစ်ပါတယ်။
- အခုဆိုရင် ကျွန်တော်တို့ Resource mobilization scouting အဖွဲ့လေးတစ်ဖွဲ့ ဖွဲ့ပါမယ်၊ သူတို့က အကုန်ကြည့်နေမယ်။ Website တွေနဲ့ အခြား agency တွေကိုကြည့်ပြီးတော့ ရနိုင်တဲ့ အခွင့်အရေးတွေကို သူတို့ရှာပေးပါမယ်။ WHO မှာဆိုရင် resource mobilization unit ဆိုတာ ရှိပြီး ပိုက်ဆံရှာတဲ့ unit ပါ၊ ဘယ်အဖွဲ့က ဘယ်လိုပေးလဲဆိုတာ လေ့လာတာပါ။ အဲဒါကြောင့် ဒီမှာအဖွဲ့လေးတစ်ဖွဲ့ ဖွဲ့ပါမယ်၊ ဒီအဖွဲ့က connection လုပ်၊ email တွေနဲ့ချိတ်ဆက်၊ internet

နဲ့ website တွေမှာရှာရပါမယ်၊ ဘာ opportunities တွေရှိ မလဲ၊ dental တင်မကဘူး၊ nursing တွေ၊ med tech တွေနဲ့ pharmacist ကအစ အကုန်လုံးပါမယ်၊ အဲဒီအဖွဲ့လေးဖွဲ့ဖို့ စဉ်းစားထား ပါတယ်။

- ဒီအချိန်မှာ innovative thinking, out-of-the-box thinking လုပ်ဖို့လိုပါတယ်။ ပုံမှန်ရေးရိုး လုပ်ငန်းအတိုင်း ဘယ်လိုမှမတိုးတက်နိုင်တဲ့အတွက် အကုန်ဖွင့်ပေးပါတယ်။ ကျွန်တော်တို့မှာ ဘာမှ restriction အတားအဆီးအပိတ်အပင်မရှိပါဘူး။
- ညွှန်ကြားရေးမှူး(သွားကျန်းမာ) ကို ပြောချင်တာကတော့ ကျွန်တော်တို့အခုပြည်တွင်းမှာလုပ်တဲ့ capacity building activity အများကြီး ရှိပါတယ်။ အဲဒါနည်းနည်း နည်းတယ်လို့ ကျွန်တော် မြင်ပါတယ်။ နည်းတော့ဆရာ capacity building activity လုပ်ချင်ရင် WHO budget က ပေးပါမယ်၊ WHO ရဲ့ဘတ်ဂျက်က ကျွန်တော်တို့လုပ်ချင်တာကို လုပ်လို့ရပါတယ်။ DFID, USAID, Gavi အဖွဲ့ရဲ့ရန်ပုံငွေတွေဆိုရင် ဒီလိုလုပ်လို့မရပါဘူး။
- WHO ဘတ်ဂျက်ဟာ အိတ်ထဲကပိုက်ဆံပါ၊ ပြန်ကြည့်လိုက်တဲ့အခါမှာ dental နဲ့ပတ်သက်တာ တွေက အရမ်းနည်းနေပါတယ်။ Workshop တွေ၊ training workshop တွေလုပ်ပါမယ်၊ WHO budget တွေဆိုတာ flexibility ရှိပါတယ်။ လိုအပ်ရင် program change ပြီးလုပ်လို့ရပါတယ်။ ဆရာတို့ကဘာလုပ်ချင်လဲဆိုတာပြောပါ။ capacity building training workshop ကိုမလုပ်ရင် dental ဆရာဝန် (၁၄)ယောက်ကို သင်တန်းတွေပေးမယ်၊ သင်တန်းအတွက်ကုန်ကျစရိတ်ကို အကုန်လုံးပေးပါမယ်၊ WHO ဘတ်ဂျက်သုံးတာတွေပြန်ကြည့်တဲ့အခါမှာ တစ်ချို့ဟာတွေက သိပ်တော့မဟုတ်ပါဘူး။ အရင်နှစ်ကဟာကိုပဲ ပြန်ထည့်ပြီးလုပ်နေတာကိုပါ တွေ့ရပါတယ်။ We have to think of new activities, new trainings အဲဒါတွေထည့်ရမှာဖြစ်ပါတယ်။
- ညွှန်ကြားရေးမှူး(သွားကျန်းမာ) ဦးစီးပြီးတော့ ဒီမှာရှိတဲ့ association နဲ့တိုင်ပင်ပါ။ နောက် University of Dental Medicine က professor တွေလည်းပါရပါမယ်၊ အဲဒါတွေအကုန် တိုင်ပင် ပါ။ တိုင်ပင်ပြီး ဘာတွေလုပ်မလဲဆိုတာကို တစ်ခါတည်း (၂၀၁၈-၂၀၁၉) မှာထည့်ပြီး program change လုပ်ပါမယ်၊ အဲဒီလိုလုပ်တဲ့အခါမှာ အကြီးကြီးတွေတော့ ကျွန်တော်က မလုပ်စေချင် ပါဘူး။
- တိုင်းဒေသကြီး/ပြည်နယ်အလိုက် ခပ်သေးသေးလေးတွေလုပ်ပါ။ Myanmar Dental Association ဟာ တိုင်းဒေသကြီး/ပြည်နယ်တွေမှာ သူတို့အဖွဲ့တွေရှိပါတယ်။ သူတို့နဲ့ ပေါင်းပြီးတော့လုပ်ပါ။

ညွှန်ကြားရေးမှူးတစ်ယောက်တည်းလုပ်ဖို့က မလွယ်ပါဘူး။ အရမ်းပင်ပန်းပါမယ်။ အဲဒီတော့ တိုင်းဒေသကြီး/ပြည်နယ်မှာရှိတဲ့ Myanmar Dental Association အဖွဲ့တွေနဲ့ ဆရာနဲ့ပေါင်းပြီး တော့ University of Dental Medicine ကပါမောက္ခတွေပါဝင်ပြီး တိုင်းဒေသကြီး/ပြည်နယ် (၁၄)ခုကို လှည့်လည်ပြီးတော့သွားပါ။ နီးတဲ့တိုင်းဒေသကြီး/ပြည်နယ်တွေကို (၃)ခု ပေါင်းလိုက် ရင်အဆင်ပြေပါတယ်။

- ကျွန်တော်ပြောတဲ့ capacity building မှာ ဆရာအနေနဲ့ပြန်ပြီးတော့ review လုပ်ပေးပါ။ (၂)နှစ် အတွင်းမှာလုပ်ထားတဲ့ capacity building, training workshop တွေက ဘာတွေလုပ်ထားလဲ၊ ဥပမာဆိုပါတော့ ဆရာတစ်မျိုးတည်း topic (၂)ခုလောက်ကိုပဲ လုပ်ရင်လုပ်နေမယ်။ You have to review whether the topics selection, are ok or not ok, in line with what they require အဲဒါလေးကိုကြည့်စေချင်ပါတယ်။ ကြည့်ပြီးအဲဒါလေးလုပ်ပါ။ ဆရာတို့က ဘယ် topic ကို capacity building လုပ်ရမလဲဆိုတာကို ကျွန်တော်တို့ထက်ပိုသိပါတယ်။ အဲဒါတွေကို ဆရာ တို့ စဉ်းစားပေးစေချင်ပါတယ်။
- Dental public health ကို မြှင့်မယ်ဆိုရင် ကျန်းမာရေးနှင့်အားကစားဝန်ကြီးဌာနတစ်ခုတည်း လုပ်လို့ လုံးဝမရပါဘူး။ ဘယ်သူတွေပါရမလဲဆိုတော့ University of Dental Medicine, Myanmar Dental Association, Health Literacy Promotion Unit တို့ပါရမယ်။ ကျွန်တော်တို့ ဆီမှာရှိတဲ့ Health Literacy Promotion Unit ကတော့ အားလုံးနဲ့ဆိုင်တဲ့အတွက် Unit ကို ဝန်ကြီးရုံးအောက်ကို attached ထုတ်ထားပါတယ်။ Unit location ကတော့ ရုံး (၄၇)မှာပဲရှိပါ မယ်။ Health Literacy Promotion Unit ကို အမြဲတမ်းအတွင်းဝန်ကိုယ်တိုင် ကြီးကြပ်ပြီးတော့ ဦးဆောင်ပြီးလုပ်မှာဖြစ်ပါတယ်။ Dental, FDA, တိုင်းရင်းဆေးအကုန်လုံးနဲ့ဆိုင်ပါတယ်။
- Dental health ကို school health မှာ ကျွန်တော်တို့ တော်တော်လေးလုပ်ချင်ပါတယ်။ အဲဒီ တော့ school health မှာဘာတွေလုပ်လို့ရလဲ ဆရာတို့ပိုသိပါတယ်။ ဘယ်လိုပညာပေးတွေ လုပ်မလဲ dental caries ဘယ်လိုဖြစ်လဲ၊ မဖြစ်အောင်ဘာလုပ်မလဲ၊ ဖြစ်ရင်ဘာနောက်ဆက်တွဲ ရောဂါ၊ ဆိုးကျိုးဘာတွေလုပ်မလဲ အဲဒီလောက်တော့ ကလေးတွေသိဖို့ အရေးကြီးပါတယ်။ အဲဒါလေးကို လည်းဆရာတို့က standardized packet လုပ်ပေးပါ။ Dental association နဲ့ university ပေါင်းပြီးတော့ ဒီ packet ရရင် ကျောင်းတွေမှာ dental နဲ့ပတ်သက်ပြီးတော့ ပညာပေးမယ်ဆိုရင် ပေးလို့ရပါတယ်။

- Dental surgeon မအားရင် ဆရာဝန်လည်းပေးလို့ရပြီး နောက်ဆုံး သူနာပြုတွေ sister တွေပါ အကုန်ပေးလို့ရပါတယ်။ အဲဒီဟာလေးကို packet လေးလုပ်ပေးပါ။ ကျွန်တော်က မမှားလည်း မမှားစေချင်ပါဘူး။ Dental caries ကိုမဖြစ်အောင် ဘယ်လိုလုပ်မလဲ သွားတိုက်တာကအစ အကုန်ပေါ့လေ။ သိပ်လည်းမများဘူး၊ သိပ်လည်းမနည်းဘူး အသင့်အတင့်လောက် ဖြစ်နိုင်ရင် တော့ ရုပ်ပုံလေးတွေက ပိုကောင်းပါတယ်။
- Standardized Health Messages Book စာအုပ်ထုတ်ပြီးပါပြီ။ အဲဒီထဲမှာ dental နဲ့ပတ်သက် ပြီးတော့ စာမျက်နှာ(၂၅၁) မှာပါပါတယ်။ (၃)(၄) မျက်နှာလောက်ပါတယ်။ ကျွန်တော်ပြန်ကြည့် တဲ့အခါကျတော့ အဲဒီမှာပုံတွေမပါဘူး၊ သွားပိုးစားတာပဲတွေပါတယ်။ ပုံလေးတွေထည့်ပါမယ်၊ ပုံနဲ့မှပိုမြင်မှာပါ။ ဒီစာအုပ်ကိုကျွန်တော်တို့က tablet ထဲထည့်ပြီးတော့ပေးမယ်၊ သူနာပြု၊ သားဖွား ဆရာမတိုင်းရမယ်၊ PHS-I, II , HA အကုန် tablet တွေကိုပေးပါမယ်။ (၁)သောင်းကျော် (၂)သောင်း ဝယ်ဖို့ရှိပါတယ်။
- အဲဒီမှာပုံလေးတွေထည့်မယ်ဆိုရင် ထည့်လို့ရပါသေးတယ်။ အခု tablet ထဲမှာ ပုံလေးတွေ နည်းနည်းထပ်ထည့်ချင်ပါတယ်။ Dental နဲ့ပတ်သက်ပြီးတော့ သွားဖုံးရောင်တာ၊ သွားပိုးစား တာ၊ အဲဒါလေးတွေကို ထပ်ထည့်လိုက်ပါမယ်။ ကျွန်တော်တို့ရဲ့ dental domain ကြီးဟာ တော်တော်ကြီးတဲ့ domain ဖြစ်တဲ့အတွက် သူ့ကိုနည်းနည်း priority ဦးစားပေးပြီး အဲဒီစာအုပ် မှာထည့်စေချင်ပါတယ်။ အဲဒီ tablet မှာပြတော့မှ သားဖွားဆရာမဟာ အိမ်တွေသွားရင် ကလေး တွေ တွေ့မယ်၊ ခင်ဗျားကလေးသွားမတိုက်ဘူး အချို့စားလို့ သွားပိုးစားရင်ဒီလိုဆိုပြီး ပုံလေးနဲ့ ပြပါမယ်။ အဲဒါမှ dental မှာ health literacy in terms of dental area မှာ ပိုပြီးတက်လာမှာ ဖြစ်ပါတယ်။ ကျွန်တော်တို့လည်း ငယ်ငယ်တုန်းက မသိခဲ့ပါဘူး၊ အဲဒီတော့ ဆရာတို့ စဉ်းစား ပေးပါ။ School health ကို ဘာတွေလုပ်မလဲ၊ ဘာတွေပြောမလဲဆိုတာကို ဆွေးနွေးစေချင်ပါ တယ်။
- Dental disease တွေရဲ့ what is the quantum of dental diseases ဘယ်လောက်ရှိတယ် ဆိုတာကို သိချင်ပါတယ်။ သိချင်တော့ဆရာတို့ survey လုပ်ပါတယ်။ Myanmar National Oral Survey မှာ လူ (၆,၃၀၀)နဲ့ လုပ်ပါတယ်။ ကျွန်တော်လည်းအဲဒီဖွင့်ပွဲတက်ပါတယ်။ နောက် ဆရာ တို့ presentation တွေလုပ်ပါတယ်။ အဲဒီမှာ geographic area က (၁၅)ခုလောက်ပါတာ တွေ့ရ ပါတယ်။ မြို့နယ်ပေါင်း (၂၁)မြို့နယ်၊ အဲဒီမှာပါလာတဲ့ finding တွေကို ကျွန်တော်ကြည့်တဲ့အခါ တော်တော်ကောင်းပါတယ်။ group တွေခွဲပြီးတော့ group-1, group-2, group-3 လုပ်ထား

တာ၊ group တစ်ခုဟာဆိုလို့ရှိရင် age wise recommendation အသက်ငယ်ရင် ဘာလုပ်ရမလဲ၊ ဘယ်လောက်ဆိုရင် ဘယ်လောက်၊ (၇၀) ဆိုရင်ဘယ်လောက်၊ (၆၀) ဆိုရင်ဘယ်လောက် အဲဒါတော်တော်ကို ကောင်းပါတယ်။

- ဒါကိုဘာလုပ်စေချင်လဲဆိုတော့ ဒီမှာတွေ့တဲ့ findings ရယ်၊ တွေ့တဲ့ recommendation ကို ပြန်ကြည့်၊ ကြည့်ရင်ဒီ recommendation တွေဟာ သူ့ရဲ့ strategy ပဲ၊ how to move ahead to improve the dental domain ဆိုရင် ဒါလုပ်လိုက်ရင်ပြီးပြီ၊ ကျွန်တော်ကြည့်တဲ့အခါကျတော့ အကုန်လုံးပါပြီး တော်တော်လေးကောင်းပါတယ်။ ဆရာတို့ presentation လုပ်ထားတာ group (၃)(၄) ခုလုပ်ထားတာ အဲဒါကိုကြည့်ပြီးတော့ dental curriculum မှာ အထူးသဖြင့် ဆရာတို့ dental ကျောင်းမှာ preventive and social medicine ဌာနရှိတယ်မဟုတ်လား၊ dental public health ကို အဲဒီဌာနရဲ့ curriculum တွေကိုလည်းပြန်ကြည့်ပါ၊ review လုပ်ပါ။ ဘယ်လိုအားဖြည့်မလဲ၊ Epidemiology of dental disease တွေကို ဘယ်လောက်သင်လဲ၊ အဲဒါလေးကို ကျွန်တော်ပြန်လုပ်စေချင်ပါတယ်။
- ဒီမှာ survey တွေရှိချက်ပေါ်မူတည်ပြီးတော့ ဘယ်လို strategy ဘယ်လို intervention နဲ့ ဆက်လက်ပြီးတော့ လုပ်မယ်ဆိုတာ ဆရာတို့စဉ်းစားပေးပါ၊ စဉ်းစားပြီးလုပ်ပါ၊ ကျွန်တော့်အနေနဲ့ ဒီ study ကို စာအုပ်ထုတ်လိုက်ရင် ကောင်းပါမယ်၊ အဲဒီစာအုပ်ကိုလည်း ကျွန်တော်က University of Community Health နဲ့ University of Public Health ကိုလည်းပေးပါ၊ PSM Department of University Medicine အကုန်လုံးကိုပေးပါ။ ကိုယ့်ကျောင်းသားတွေ စာသင်တဲ့အခါမှာ ဒီစာအုပ်ကို အများကြီးကိုးကားလို့ရပါတယ်။ University of Public Health ဆိုရင် MPH ကျောင်းသားတွေရှိမယ်၊ Community health ဆိုရင် B,Comm. HA တို့၊ B,Comm. Health တို့၊ M,Comm. Health တို့သင်တဲ့အခါမှာ အများကြီးအကျိုးရှိပါမယ်၊ မဟုတ်ရင် dental ကိုဘယ်သူမှ ဂရုမစိုက်ကြပါဘူး။ Dental ကို ဂရုစိုက်အောင် ဆရာကဦးဆောင်ပြီး လုပ်ပေးပါ၊ ဒီဘက်ဝန်ကြီးဌာနမှာ ကျွန်တော်တို့ support လုပ်ဖို့အဆင်သင့်ပါဘဲ၊ ကျွန်တော်ကြည့်တဲ့အခါမှာ recommendation ကလည်း အလွန်ကောင်းပါတယ်။
- နောက်တစ်ချက်က ဒီမှာဘာကောင်းလဲဆိုတော့ some recommendations က dental education ကို BHSP ကိုဘယ်လိုပေးမလဲဆိုတော့ ခုနပြောတဲ့စာအုပ်ထဲမှာ ပုံနဲ့ထည့်လိုက်ရင် automatically BHSP ကို training ပေးပြီးသားဖြစ်သွားပြီ၊ BHSP တို့၊ HA တို့၊ midwife တို့၊ PHS-I, PHS-II သူတို့က ဖတ်ရုံပဲလေ၊ နောက်တစ်ခုက to give dental education to

community ဆိုတာကလည်း အခုန tablet ထဲကကြည့်ပြီး လုပ်လို့ရပါမယ်။ အဲဒီတော့ ကျွန်တော့် အနေနဲ့ကတော့ ဒီ community ထဲမှာ health education ပေးတဲ့အခါကျတော့ လူ (၃၀)(၄၀) ခေါ်ပြီးမပေးချင်ဘူး၊ အိမ်ထောင်စု (၃)(၄)စုလောက်ထိုင်ပြီး စကားဝိုင်းလေး health talk လေး စကားပြောပါ။ ကလေးတွေကိုခေါ်ပြီး ကြည့်မယ်၊ သွားပိုးစားတာတွေရင် ဘာဖြစ်လို့ ဒီလို ဖြစ်တယ်ဆိုတာကို ပြောမယ်။ အဲဒါကို ကျွန်တော်တို့ HA တွေ၊ midwife တွေ၊ PHS-I, PHS-II လုပ်ပေးမယ်၊ အဲဒီကျွန်တော်တို့ထည့်တဲ့အခါ ဆရာတို့ပြန်ကြည့်လိုက်ပါအုံး၊ ပြီးရင်ပုံလေးတွေ ထည့်ပြီး နည်းနည်းထပ်ပြင်မှာဖြစ်ပါတယ်။

- Regular dental check-up ကို မလုပ်ကြပါဘူး။ ကျွန်တော်ဂျပန်သွားတဲ့အခါမှာ ဂျပန်က ဆေးမှာလည်းသူတို့က regular လုပ်ပါတယ်။ သူတို့ရဲ့ regular dental checkup က normal routine လိုဖြစ်နေပြီ၊ ဆေးကတော့ ပိုက်ဆံသိပ်ကုန်ပါတယ်။ Dental မှာတော့ check-up လုပ်ဖို့လိုမှာဖြစ်ပါတယ်။ ဒါဆိုရင် school health အနေနဲ့ဘယ်လိုလုပ်ပေးဖို့လိုမလဲ၊ မြို့နယ် ဆေးရုံတွေမှာ dental check-up လုပ်တာဘာမှမကြာပါဘူး၊ ခဏလေးပါပဲ။ ပြည်သူတွေကို dental check-up လုပ်နိုင်တယ်ဆိုတာ အသိပေးဖို့လိုပါတယ်။ အထူးသဖြင့် မြို့နယ်ဆေးရုံတွေ မှာဆိုရင် dental ဆရာဝန်ရှိတဲ့နေရာတွေမှာ dental check-up ကို (၆)လတစ်ခါ၊ (၁)နှစ် တစ်ခါလောက် သွားစေချင်ပါတယ်။
- ကျွန်တော်တို့က midwife တွေကိုပြန်ကြည့်တဲ့အခါမှာ midwife တွေက AN care, clinical care လုပ်တဲ့အခါမှာ dental နဲ့ပတ်သက်ပြီး မပြောကြပါဘူး၊ အလွန်ပြောသင့်ပါတယ်။ Dental မှာ ရောဂါဖြစ်နေရင်၊ dental caries တစ်ခုဖြစ်နေရင် premature delivery ဖြစ်မယ်၊ still birth ဖြစ်မယ်၊ အကုန်လုံးမှာဖြစ်နိုင်ပါတယ်။ ဒါတွေကို ကျွန်တော်တို့က midwife တွေကိုပြောဖို့ လုပ်မှာပါ။ နောက်တစ်ခုက dental nurse ကတော့ နည်းနည်းလေးရှားပါတယ်၊ သိပ်မလုပ်ချင် ကြပါဘူး။ ကျွန်တော်တို့နိုင်ငံမှာ dental hygienist တောင်မရှိပါဘူး။ အဲဒါလေးတွေတော့ ဆရာတို့နည်းနည်းစဉ်းစားပေးပါ။ Dental hygienist နဲ့ dental nurse တွေကို ဘယ်လိုလုပ် မယ်ဆိုတာ စဉ်းစားပေးစေချင်ပါတယ်။
- Research opportunity ကတော့ ဘတ်ဂျက်ရှိပါတယ်။ ဆရာတို့လုပ်မယ်ဆိုရင် research တွေ ကို ဘတ်ဂျက်ပေးပါမယ်။ ဒီ (၆)လမှာ ကျပ်သန်းပေါင်း (၅၀၀)ရှိတယ်၊ နောက်နှစ်မှာ ကျပ်သန်း ပေါင်း (၁,၅၀၀) ရှိပါတယ်၊ မနှစ်ကတော့ သန်း(၁)ထောင်ရပါတယ်။ ဆရာတို့သုတေသန လုပ် မယ်ဆိုရင် တကယ့် sophisticated သုတေသနကြီး မဟုတ်ဘူး၊ လက်တွေ့အခြေအနေ၊ မြေပြင်

အခြေအနေမှာလုပ်တဲ့သုတေသန small research လေးတွေလုပ်ပါ။ အကုန်လုံးကို ဘတ်ဂျက် ပေးပါမယ်၊ ပေးဖို့လည်း guideline တွေထုတ်ပြီးဖြစ်ပါတယ်။

- ဒီနေ့အစည်းအဝေးပွဲကတော့ အချိန်သိပ်မရတဲ့အတွက် အကုန်လုံးတော့မပြောနိုင်ပါဘူး။ ကျွန်တော့်အနေနဲ့ကတော့ ညွှန်ကြားရေးမှူး(သွားကျန်းမာ) ဦးစီးပြီး dental association ရယ်၊ council ရယ် ပေါင်းပြီးတော့ national oral health seminar ကြီးတစ်ခုလုပ်စေချင်ပါတယ်။ ခပ်ကြီးကြီးလေးလုပ်ပြီး အဲဒီမှာတစ်ခါတည်း ဆရာတို့ရဲ့ future strategy တို့၊ intervention တို့ dental university နဲ့ပေါင်းပြီးတော့ guideline ထုတ်ချင်ထုတ်ပါ။ အဲဒီကျွန်တော်တို့ဘက်က public health specialist ကို public health မှာဆရာသောင်းလှိုင်တို့၊ ဆရာသံလွင်ထွန်းတို့ ဒီဘက်က လူတွေလည်းအကုန်ဖိတ်မယ်၊ အကုန်လုံးကြည့်ပြီး ကျွန်တော်လုပ်မယ်၊ နောက်ပြီး တော့ school health လည်းဖိတ်မယ်၊ NGO တို့၊ CSO အချို့ကိုဖိတ်ပြီးတော့ national seminar လုပ်ပါ။ လုပ်မယ်ဆိုရင် WHO ဘတ်ဂျက်နဲ့လုပ်ပေးမှာ ဖြစ်ပါတယ်။
- အဲဒါလုပ်ပြီးလို့ရှိရင် ဆက်လုပ်စေချင်တာက development of national oral health plan ပါ။ ကျွန်တော်တို့ NHP မှာရှိသလို သိပ်အများကြီးလဲ မဟုတ်ဘဲနဲ့ လုပ်နိုင်တဲ့အတိုင်းအတာ၊ မြန်မာ နိုင်ငံမှာရှိတဲ့ပိုက်ဆံ၊ human resource, budget, အချိန်ကြည့်ပြီးတော့ national oral health plan လုပ်ပါ။ အဲဒါကို လည်း NHP နဲ့ UHC တို့နဲ့ လိုက်လျောညီထွေရှိအောင် လုပ်ပေးပါ။ အဓိက က ကျွန်တော်ပြောချင်တာ dental school health, health program တွေကို ကျောင်းတွေမှာ ရှိတဲ့ ကျောင်းသား (၉)သန်းလောက်ပေးနိုင်ရင် ကျွန်တော်တို့တော်တော် အဆင်ပြေပါပြီ။ အဲဒါ ကြောင့် school dental health program ကို ဘယ်လိုလုပ်မလဲ စဉ်းစားပေးပါ။ မခက်ပါဘူး၊ အဲဒီ program မှာ HA လည်းပါမယ်၊ နယ်တွေမှာဆိုရင် midwife တို့၊ PHS-I တို့၊ PHS-II တို့ အကုန်လုံးထည့်ပေးမှာဖြစ်ပါတယ်။
- Dental surgeon တွေကခေါင်းဆောင်ပြီး အကုန်ပံ့ပိုးပြီးလုပ်ပေးပါမယ်၊ အဲဒါလေးကို လုပ်စေချင် ပါတယ်။ Packet develop လုပ်ပေးပါ။ ကျွန်တော် ကျန်းမာရေးလူ့စွမ်းအားအရင်းအမြစ်ဦးစီး ဌာန၊ ညွှန်ကြားရေးမှူးချုပ်ကို ပြောချင်တာကတော့ nursing and midwifery school ကျောင်း (၅၀)ရှိပါတယ်။ အဲဒီမှာလည်း packet လေးကိုပေးထားပါ။ သူတို့အဆင်ပြေရင် ပြေသလို သင် ပေးပါ။ How to promote dental domain in different fronts အကုန်လုံးလုပ်မှဖြစ်ပါမယ်။ ဒီအတိုင်းသွားလို့ မဖြစ်ဘူး၊ Multi-prong approach နဲ့သွားရမှာ ဖြစ်ပါတယ်။ အဲဒါကြောင့် ကျွန်တော် PSM department of University of Medicine တွေမှာလည်း packet data တွေကို

အကုန်ပေးဖို့လိုမှာဖြစ်ပါတယ်။ ဆရာတို့ dental university တစ်ခုတည်းက လုပ်ဖို့မဟုတ်ဘူး၊ PSM မှာကျွန်တော် သိသလောက်ဆိုရင် သင်တောင်မသင်ပါဘူး၊ အဲဒါကို နည်းနည်းအားဖြည့် စေချင်ပါတယ်။

- ကျွန်တော်ဖြစ်စေချင်တာက အဲဒီအစည်းအဝေးမှာ ဆေးကျောင်း (၅)ကျောင်းက PSM Department ကလူတွေကိုလည်း ဖိတ်ပါ။ WHO ကလည်း oral health ကို define လုပ်တာ ဆရာတို့လည်းသိမှာပါ။ WHO က define လုပ်တာက oral as a state of being free from chronic mouth and facial pain, oral and throat cancer, oral infection and sore, periodontal (gum) disease, tooth decay, tooth loss, and other diseases and disorders that limit an individual capacity in biting, chewing, smiling, speaking and psychosocial wellbeing. အဲဒီမှာ တော်တော်များပါတယ်။ The field is very wide ပါ။ အဲဒီလို ကျယ်ပြန့်တဲ့အခါမှာ ဘယ်ဟာကမြန်မာပြည်မှာ အများဆုံးဖြစ်တယ်ဆိုတာကို ဆရာတို့ point out လုပ်၊ အဲဒီဟာကိုဦးစားပေးပြီးတော့ capacity building လုပ်မယ်၊ ပညာပေးတာလုပ်ပါ မယ်။ ကျွန်တော့်အနေနဲ့ကတော့ ဒီမှာဆိုရင် leaders, specialist in dental public health, dental hygienist တွေ အများကြီးရှိပါတယ်။
- ဆရာတို့ dental association မှာ specialist တွေအများကြီးရှိပါတယ်။ သူတို့က ဦးဆောင်ပြီး တော့ ကျွန်တော်တို့ကိုပြောပါ။ ဆရာတို့ association နဲ့ အစည်းအဝေးလုပ်ပြီး ကျွန်တော်တို့ကို အကြံဉာဏ်ပေးပါ။ ကျွန်တော်တို့ ဝန်ကြီးဌာနကဘာလုပ်ပေးရမလဲ၊ အဲဒါလေးတွေဖြစ်စေချင် ပါတယ်။
- ဒီ dental epidemiology နဲ့ပတ်သက်ပြီးတော့ သိပ်ကျယ်ပြန့်လို့ ဆရာတို့ lunch time seminar တွေ University of Dental Medicine မှာ လုပ်လုပ်ပေးပါ။ dental epidemiology မှာ အများကြီးရှိပါတယ်။ အဲဒီမှာ sub-domain လေးတွေကို lunch time talk လေးတွေလုပ်ပါ။ နောက်တစ်ချက်က oral health ကို WHO ရဲ့ statement ထုတ်ပြန်ချက်တစ်ခုမှာ oral health is a part of personal health and general wellbeing and consider more important for good and consistent quality of life. ဆရာတို့သွားကိုက်နေရင် ဘယ်လောက်ခံစားရမလဲ၊ လူတစ်ယောက်ဟာ သွားကိုက်နေရင်၊ သွားဖုံးရောင်နေရင် အစာမစားနိုင်ဘူးဖြစ်တဲ့အတွက် အလွန်အရေးကြီးပါတယ်။

- ဆရာတို့အကြံဉာဏ်ပေးပါ။ ဒီမှာထိုင်နေတဲ့ dental ဆရာဝန်တွေ အများကြီးရှိပါတယ်။ ကျွန်တော်တို့ dental နဲ့ပတ်သက်ပြီးတော့ဝယ်နေတဲ့ dental chair ကအစ dental materials က ဘာတွေဝယ်သင့်လဲ၊ ဘယ်လိုမျိုးဝယ်ရမယ်ဆိုတာ အကြံဉာဏ်ပေးပါ။ အကောင်းဆုံးတော့ မတတ်နိုင်ပေမယ့် certain acceptable level မှာဖြစ်တဲ့ dental chair တွေ၊ material တွေက ဘာအမျိုးအစားကို ဝယ်သင့်လဲဆိုတာ ဒုတိယညွှန်ကြားရေးမှူးချုပ်(ဝယ်ယူဖြန့်ဖြူးရေး) ကို အကြံဉာဏ်ပေးပါ။ ကျွန်တော်တို့ကမှားဝယ်မှာကိုကြောက်တယ်။ ဘယ် quality ဘာကို ဘယ်လိုဟာမျိုးဝယ်ရမလဲဆိုတာ ဆရာတို့ကကျွန်တော်တို့ထက်ပိုသိပါတယ်။ ဆရာတို့ဒီမှာထိုင် နေတဲ့ association ကလူတွေနှင့် university of dental က လိုအပ်တဲ့ equipment တွေကို အကြံဉာဏ်ပေးပါ။ ဘယ်ပစ္စည်းအမျိုးအစားနဲ့ ဘယ်လောက်ဝယ်သင့်သလဲဆိုတာ အဲဒါတွေ အကုန် အကြံဉာဏ်ပေးပါ။
- တွေ့ဆုံပွဲမှာပါတဲ့ ဆရာဦးမျိုးဝင်းတို့၊ dental association ကလည်း ကျောင်းတွေမှာဘယ်လို subject တွေကိုပိုပြီးတော့ emphasize လုပ်သင့်လဲ၊ ဥပမာ- subject (၅)ခုရှိတယ်ဆိုရင် equal number of teaching ပေးလို့မရပါဘူး။ Subject (၅)ခုမှာ နံပါတ် (၄)ဟာ မြန်မာပြည်အတွက် ပိုအရေးကြီးရင် နံပါတ် (၄)ကို (၁)နာရီ မပေးနဲ့ (၂)နာရီပေးပါမယ်၊ အဲဒါတွေကတော့ ဆရာတို့ စဉ်းစားပြီးလုပ်ပါ။ အဲဒါတွေကတော့ ဘယ်မှာဖြစ်မလဲဆိုရင် ဆရာတို့ seminar လုပ်ပြီးမှပဲ ဖြစ်ဖို့ရှိပါတယ်။
- လောလောဆယ် University of Dental Medicine ရန်ကုန်နှင့်မန္တလေးမှာ တက်နေတာကတော့ ပထမနှစ်ကနေ နောက်ဆုံးနှစ်အထိ (၁,၅၄၈)ယောက်အထိ တက်နေပါတယ်။ ဘွဲ့လွန် (၁၃၄) ယောက်၊ အဲဒီထဲမှာ ဒီပလိုမာ (၁၆) ယောက်ပါပြီး Master (၉)ယောက်၊ PhD က (၂၈)ယောက် ပါပါတယ်။ လောလောဆယ် ကျွန်တော်တို့ဝန်ကြီးဌာနမှာ အလုပ်လုပ်နေတာက အထူးကုဆရာဝန် ကြီး (၆၀) ဦးရှိရမည့်နေရာမှာ ကျွန်တော်တို့ (၂၁)ဦးသာခန့်နိုင်ပါတယ်။
- အထူးကုဆရာဝန် (၁၁၈)ဦးရှိရမယ့်နေရာမှာ (၈၆)ဦးပဲခန့်တဲ့အတွက် eligible ဖြစ်တဲ့လူတွေပဲ ဆရာတို့တင်ပါ။ BDS ကတော့ (၅၀၉)ဦးမှာ (၄၆၀) ဦးရှိပါတယ်။ ညွှန်ကြားရေးမှူး(သွားကျန်းမာ) ကိုလည်း ပြောထားပါတယ်။ တစ်ပြည်လုံးအတိုင်းအတာမှာရှိတဲ့ ဆေးရုံတွေမှာ dental chair တွေ ရှိလား/မရှိဘူးလား၊ working condition ဟုတ်လား/မဟုတ်ဘူးလား အကုန်လုံးကြည့်ပါ။ မြို့နယ်တစ်ခုကို (၂)ခုပေးမယ်ဆိုရင် ပြည်သူ့ကျန်းမာရေးဌာန (၁)ခု၊ ကုသရေးဌာန (၁)ခုပေးပါ မယ်၊ မရှိတဲ့ မြို့နယ်ကတော့ရမယ် ရှိတဲ့မြို့နယ်ကတော့ ခဏဝေခွဲသုံးပါ။

- နောက်ဆုံးအနေနဲ့ကတော့ ဒီ domain ကြီးဟာ It is not a second class domain. It is as equally important as medical domain ဖြစ်တဲ့အတွက် ဆရာတို့အကြံဉာဏ်တွေကို ဆရာတို့က ပွင့်ပွင့်လင်းလင်း ပြတ်ပြတ်သားသား လိုရင်းတိုရှင်းနဲ့ပြောရပါမယ်။ ကျွန်တော် comment တွေအများကြီးလိုချင်တဲ့အတွက် အဲဒါလေးကို လုပ်ပေးစေလိုပါတယ်လို့ပြောကြားရင်း နိဂုံးချုပ်အပ်ပါတယ်။

အခမ်းအနားတက်ရောက်သူများစာရင်း -

- ကျန်းမာရေးနှင့်အားကစားဝန်ကြီးဌာန၊ အမြဲတမ်းအတွင်းဝန်၊ ညွှန်ကြားရေးမှူးချုပ်များ နှင့် ဒုတိယညွှန်ကြားရေးမှူးချုပ်များ
- မြန်မာနိုင်ငံ သွားဘက်ဆိုင်ရာဆရာဝန်အသင်းမှ တာဝန်ရှိသူများ
- သွားဘက်ဆိုင်ရာ ဆရာဝန်များ။

(ဤမိန့်ခွန်းသည် ပြည်ထောင်စုဝန်ကြီး၏လက်ရေးမူမှ ပြန်လည်ရိုက်နှိပ်ထားခြင်း ဖြစ်ပါသည်။)